

Udsatte børn og unges videre vej i uddannelse

Mange udsatte børn og unge får en god skolegang og kommer godt videre i uddannelsessystemet efter grundskolen. Men set under ét klarer gruppen sig dårligere end andre børn og unge. Knap 50 pct. af udsatte børn og unge er i gang med eller har gennemført en ungdomsuddannelse i 17-19-årsalderen, mens det gør sig gældende for op mod 85 pct. af ikke-udsatte.

Der er mange forhold, der har betydning for børns og unges skolegang og videre færd gennem uddannelsessystemet. Udsatte børn og unge, som har et godt fagligt standpunkt med sig fra grundskolen, ikke har begået kriminalitet, og hvor problemerne er løst i en tidlig alder, klarer sig omtrent lige så godt som ikke-udsatte som helhed.

Mere end halvdelen af forskellen mellem udsatte og ikke-udsatte børn og unge kan forklares ved, at udsatte børn og unge har et dårligere fagligt standpunkt, når de forlader grundskolen end andre børn og unge.

Gruppen af udsatte børn og unge

Denne analyse giver et indblik i, hvordan udsatte børn og unge klarer sig i uddannelsessystemet. Gruppen af udsatte børn og unge kan indkredses på forskellige måder. Nogle analyser fokuserer på børn og unge, hvor der er indikationer på udsathed hos barnet eller den unge selv, eller hvor der er indikationer på sociale problemer hos deres forældre, fx psykisk sygdom, misbrugsproblemer eller kriminalitet.

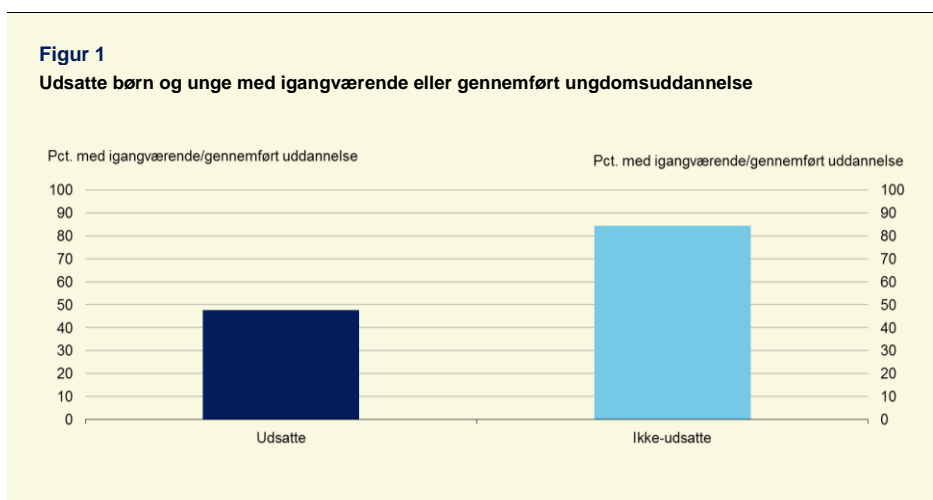
Andre analyser ser på børn og unge, der aktuelt modtager eller tidligere har modtaget en social foranstaltning i form af en anbringelse eller en forebyggende foranstaltning, efter serviceloven. Med denne tilgang er der sikkerhed for, at barnet eller den unge efter en konkret vurdering fra kommunen har fået tildelt en ydelse, der knytter sig til en eller anden form for udsathed.

I denne analyse er udsatte børn og unge afgrænset som 17-19-årige, der på et tidspunkt i alderen 0-17 år har været anbragt uden for hjemmet eller har modtaget en personrettet forebyggende foranstaltning. Gruppen af udsatte børn og unge omfatter ca. 8,7 pct. af alle 17-19-årige i 2013 (knap 19.000 personer).

Udsatte unge og ungdomsuddannelse

Mange udsatte børn og unge får en god skolegang og kommer godt videre i uddannelsessystemet efter grundskolen. Men sammenlignet med andre børn og unge er det væsentlig færre, som får en ungdomsuddannelse.

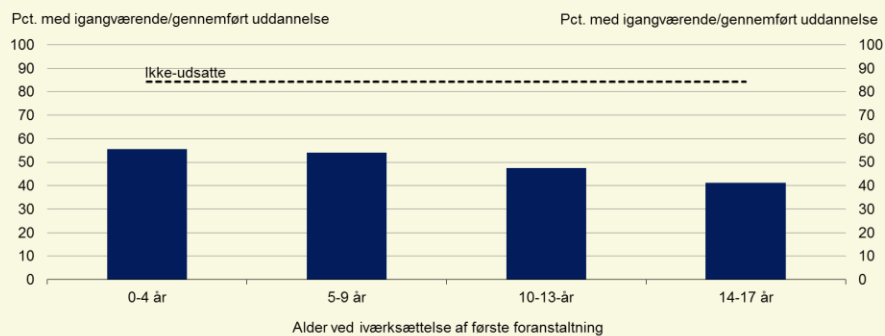
Mens det er knap 50 pct. af de udsatte børn og unge, der er i gang med eller har gennemført en ungdomsuddannelse i 17-19-årsalderen, gør det samme sig gældende for op mod 85 pct. af ikke-udsatte børn og unge, jf. figur 1.

Anm.: Udsatte omfatter 17-19-årige i 2013, der på et tidspunkt i 0-17-årsalderen har været anbragt uden for hjemmet eller modtaget en personrettet forebyggende foranstaltning efter serviceloven. Ikke-udsatte er øvrige 17-19-årige. Igangværende eller gennemført ungdomsuddannelse omfatter kompetencegivende ungdomsuddannelser samt Særlig tilrettelagt ungdomsuddannelse (STU). Analysen tager udgangspunkt i igangværende og gennemførte ungdomsuddannelser, herved fanges også det markant større frafald i uddannelsessystemet blandt udsatte.

Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

Billedet nuanceres, hvis man ser på, hvornår foranstaltningerne er iværksat. Hvis den første foranstaltning er iværksat inden 10-årsalderen, ligger andelen, der er i gang med eller har gennemført en ungdomsuddannelse på omkring 55 pct. Hvis foranstaltningerne først er iværksat senere i livet, er andelen noget lavere, jf. figur 2.

Figur 2**Igangværende eller gennemført ungdomsuddannelse efter alder ved iværksættelse af første foranstaltning**

Anm.: Se figur 1. Foranstaltninger omfatter både anbringelser uden for hjemmet og personrettede forebyggende foranstaltninger.

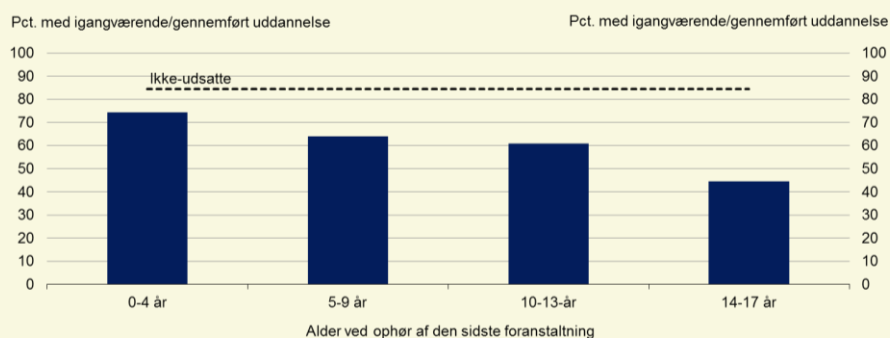
Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

Det kan afspejle forskellige forhold. En forklaring kan være, at der er bedre mulighed for at løse barnets problemer, fordi problemerne er opsporet på et tidligt tidspunkt i barndommen.

Det spiller også en rolle, at foranstaltninger efter serviceloven, der iværksættes tidligt i et barns liv, ofte har en anden karakter end foranstaltninger, der iværksættes sent i teenageårene. For helt små børn vil en foranstaltning ofte være udløst af familiemæssige problemer, mens en foranstaltning i teenageårene i langt de fleste tilfælde knytter sig til problemer hos den unge selv.

Problemer i familien er ikke nødvendigvis en barriere for udsatte børn og unges videre vej i uddannelsessystemet, hvis det ikke giver sig udslag i problemer hos barnet eller den unge selv. Men hvis problemerne i familien slår ud i eksempelvis adfærdsproblemer, misbrug og kriminalitet, psykiske problemer eller generel mistrivsel, kan de udgøre en betydelig barriere for at få et godt udbytte af undervisningen i grundskolen og svække forudsætningerne for at påbegynde og færdiggøre en ungdomsuddannelse.

Hos de børn og unge, hvor problemerne er løst i en tidlig alder, sætter udsathedens sig kun mindre spor på uddannelsesaktiviteten. Hvis den sidste foranstaltning er bragt til ende, inden barnet er fyldt 10 år, er det op mod 70 pct., der er i gang med eller har gennemført en ungdomsuddannelse i 17-19-årsalderen, jf. figur 3.

Figur 3**Igangværende eller gennemført ungdomsuddannelse efter alder ved ophør af den sidste foranstaltning**

Anm.: Se figur 1 og 2. Aldersgruppen 14-17 år indeholder også personer, der er i efterværn som 18-19-årige, og personer, hvor der ikke er registreret en dato for foranstaltningens ophør. Langt hovedparten af de udsatte børn og unge har modtaget den sidste foranstaltning i teenageårene.

Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

Jo ældre barnet er ved ophøret af den sidste foranstaltning, desto lavere er andelen med en igangværende eller gennemført ungdomsuddannelse.

Man skal i øvrigt være opmærksom på, at denne analyse alene baserer sig på *personrettede* foranstaltninger, da der på nuværende tidspunkt ikke er tilgængelige registeroplysninger om *familierettede* foranstaltninger, jf. boks 1.

Boks 1**Betydning af manglende oplysninger om familierettede foranstaltninger**

Der foreligger ikke registeroplysninger om familierettede foranstaltninger, som gruppen af 17-19-årige har modtaget gennem deres barn- og ungdom.

Når familierettede foranstaltninger ikke indgår i analysen, bidrager det især til nogen usikkerhed omkring alderen ved iværksættelse af den første foranstaltning. Nogle af de børn og unge, der indgår i analysen, kan have fået iværksat en foranstaltning efter serviceloven i en tidligere alder end oplyst. Det gælder de, der både har modtaget familierettede og personrettede foranstaltninger. Det trækker isoleret set i retning af, at andelen med igangværende/gennemført ungdomsuddannelse er mere ens på tværs af alder ved iværksættelse af den første foranstaltning.

De manglende oplysninger bidrager imidlertid også til at undervurdere antallet af udsatte børn og unge, da de, der alene har modtaget en familierettet foranstaltning i alderen 0-17 år, ikke tælles med i opgørelsen. Her vil der formentlig være tale om børn, som altovervejende får iværksat foranstaltninger i en tidlig alder, og en gruppe, hvor problemerne i familien i mindre grad vil have givet sig udslag i problemer hos barnet selv. Det vil isoleret set trække i retning af en højere andel med igangværende/gennemført ungdomsuddannelse blandt udsatte børn og unge, der har modtaget foranstaltninger i en tidlig alder.

Der vil altså i nogen grad være tale om modsatrettede effekter, og det vurderes, at de manglende oplysninger om familierettede foranstaltninger ikke påvirker analysens hovedkonklusioner.

Danmarks Statistik har i januar 2016 for første gang offentliggjort data om børn og unge omfattet af familierettede foranstaltninger. Data vedrører familierettede foranstaltninger i 2014.

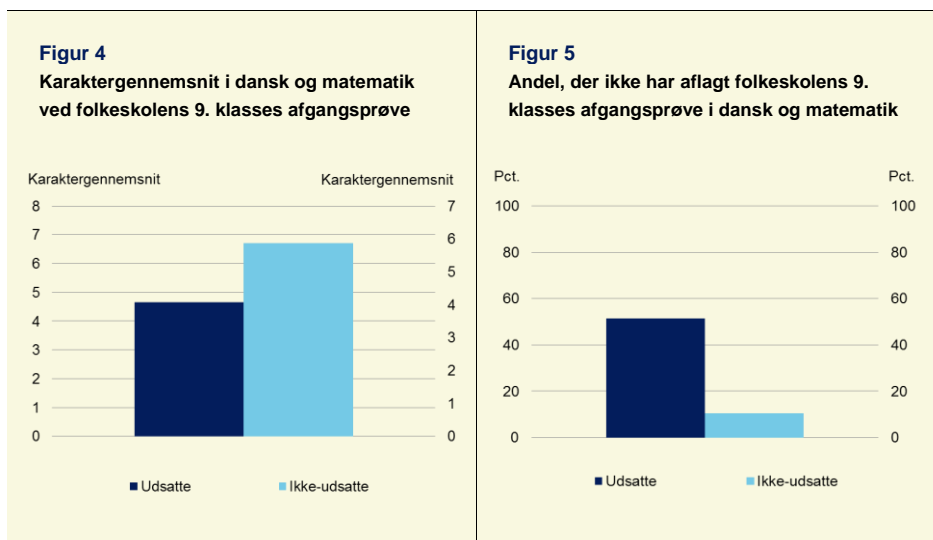
Det faglige standpunkt efter grundskolen er vigtigt

Jo bedre det faglige standpunkt er efter grundskolen, desto bedre er forudsætningerne for at tage en ungdomsuddannelse.

Udsatte børn og unge har generelt et dårligere fagligt standpunkt efter grundskolen og dermed et dårligere afsæt for deres videre vej i uddannelsessystemet. Det er en stor del af forklaringen på, at udsatte børn og unge i langt mindre grad end ikke-udsatte er i gang med eller har gennemført en ungdomsuddannelse i 17-19-årsalderen.

For udsatte børn og unge ligger karaktergennemsnittet i dansk og matematik ved folkeskolens 9. klasses afgangsprøve på lidt over 4½, mens det for ikke-udsatte ligger på lidt over 6½, jf. figur 4.

Det er desuden omkring hver anden af de udsatte børn og unge, der ikke har aflagt afgangsprøve i dansk og matematik, jf. figur 5.

Anm.: Se figur 1. Karaktergennemsnittet er beregnet på baggrund af karaktererne i de bundne prøvfag i dansk og matematik: Skriftlig dansk (delprøverne læsning, retskrivning og skriftlig fremstilling), mundtlig dansk og skriftlig matematik (delprøverne matematiske færdigheder og matematisk problemløsning). Opgørelsen omfatter kun personer, der har aflagt prøve i alle seks bundne prøvfag.

Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

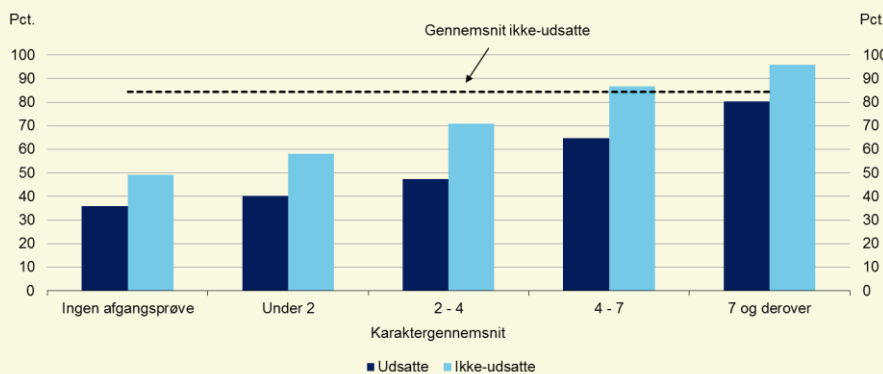
At mange udsatte børn og unge slet ikke aflægger afgangsprøve i dansk og matematik, trækker i retning af, at det faglige standpunkt er endnu dårligere for gruppen, end en sammenligning af karaktergennemsnittet med ikke-udsatte umiddelbart giver indtryk af.

Det dårligere faglige standpunkt er imidlertid ikke hele forklaringen på, at færre udsatte børn og unge er i gang med eller har gennemført en ungdomsuddannelse i 17-19-årsalderen. Udsatte børn og unge klarer sig også dårligere end ikke-udsatte, når man sammenligner grupper med samme faglige standpunkt efter grundskolen.

Det er eksempelvis kun 80 pct. af de udsatte børn og unge, der er i gang med eller har gennemført en ungdomsuddannelse, mens det gør sig gældende for 96 pct. af de ikke-udsatte, når man ser på grupper med et karaktergennemsnit på 7 eller derover i dansk og matematik ved folkeskolens 9. klasses afgangsprøve, jf. figur 6.

Figur 6

Igangværende eller gennemført ungdomsuddannelse efter karaktergennemsnit i dansk og matematik ved folkeskolens 9. classes afgangsprøve

Anm.: Se figur 1. Karaktergennemsnittet er beregnet på baggrund af karaktererne i de bundne prøvfag i dansk og matematik: Skriftlig dansk (delprøverne læsning, retskrivning og skriftlig fremstilling), mundtlig dansk og skriftlig matematik (delprøverne matematiske færdigheder og matematisk problemløsning).

Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

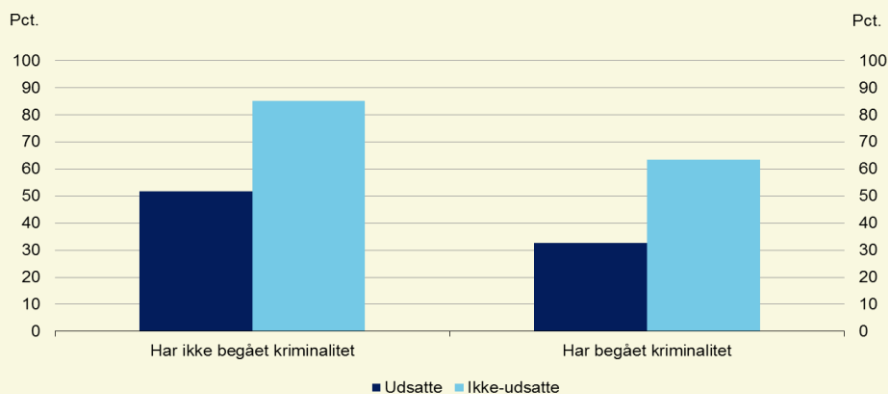
Når udsatte børn og unge får et dårligere fagligt standpunkt i grundskolen, og færre udsatte er i gang med eller har gennemført en ungdomsuddannelse, kan det afspejle, at de i mindre grad får den støtte og opbakning fra deres forældre, som de har brug for på deres vej igennem grundskolen og uddannelsessystemet. Men det kan også skyldes, at sociale problemer for nogle unge resulterer i manglende motivation, mistrivsel eller andre personlige udfordringer i forhold til at gå i gang med og færdiggøre en ungdomsuddannelse – også for unge med et godt fagligt afsæt fra grundskolen.

Kriminelle unge klarer sig markant dårligere

Kriminalitet er en af de udfordringer, der har stor betydning for, hvordan en ung klarer sig i uddannelsessystemet.

Unge, der har begået kriminalitet, er i markant mindre omfang i gang med eller har færdiggjort en ungdomsuddannelse. Det gælder både for udsatte og ikke-udsatte unge, jf. figur 7.

Figur 7
Igangværende eller gennemført ungdomsuddannelse og kriminalitet

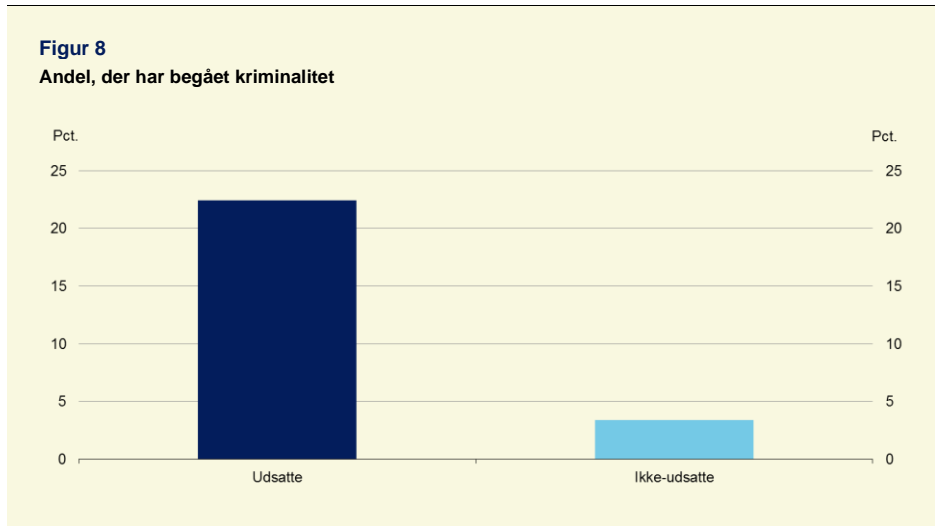
Anm.: Se figur 1. "Har begået kriminalitet" omfatter personer, der har modtaget en fældende strafferetlig dom, efter de er fyldt 15 år.

Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

Der kan være mange årsager til, at unge med kriminel adfærd sjældnere får en ungdomsuddannelse end andre unge.

Kriminalitet kan være udtryk for sociale eller personlige problemer. Kriminalitet kan fx være relateret til et misbrugsproblem hos den unge, som i sig selv kan være medvirkende til at begrænse mulighederne for at få en ungdomsuddannelse. En kriminel løbebane kan også være vejen ind i et miljø, hvor fokus ikke er på uddannelse.

Andelen af udsatte børn og unge, der har begået kriminalitet, er langt højere end for ikke-udsatte. Mens det er under 5 pct. af de ikke-udsatte, der har begået kriminalitet, er det over 20 pct. af de udsatte, jf. figur 8.

Anm.: Se figur 1 og 7.

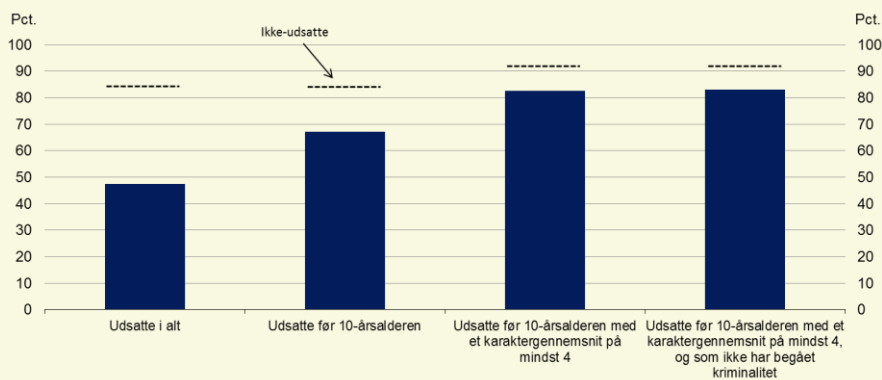
Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

Forskellen mellem udsatte og ikke-udsatte afspejler dels, at flere udsatte børn og unge kommer ind i en kriminel løbebane, dels at der i en række tilfælde iværksættes sociale foranstaltninger over for en ung som følge af en kriminel adfærd.

Hvis gruppen af udsatte børn og unge opdeles efter de forskellige karakteristika, som der er fokuseret på i denne analyse, bliver det tydeligt, at nogle udsatte unge klarer sig godt i bestræbelserne på at få en ungdomsuddannelse.

Unge, som har et godt fagligt standpunkt, ikke har begået kriminalitet, og hvor foranstaltningen er afsluttet inden teenageårene, klarer sig omtrent lige så godt som ikke-udsatte, jf. figur 9.

Figur 9
Igangværende/gennemført ungdomsuddannelse for forskellige grupper af udsatte børn og unge

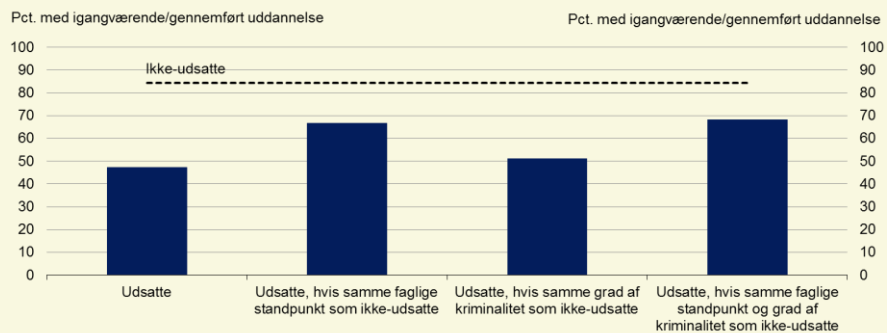

Anm.: De vandrette stiplede streger for "Ikke-udsatte" er andelen af ikke-udsatte unge, der er i gang med eller har gennemført en ungdomsuddannelse, og som har de samme karakteristika f.sva. karaktergennemsnit og kriminalitet som de udsatte unge, de sammenlignes med.

Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

Hvis det hypotetisk antages, at udsatte børn og unge havde samme faglige standpunkt efter grundskolen og samme grad af kriminalitet som ikke-udsatte, skønnes det, at knap 70 pct. af de udsatte børn og unge ville være i gang med eller have gennemført en ungdomsuddannelse i 17-19-årsalderen, jf. figur 10.

Figur 10
Betydning af fagligt standpunkt og kriminalitet

Anm.: Se figur 1 mv. Den 1. søjle viser den faktiske andel med igangværende/gennemført ungdomsuddannelse for udsatte børn og unge. Søjle 2 og 3 viser en såkaldt standardberegning, hvor udsatte antages at have samme fordeling på henholdsvis karakterer i dansk og matematik ved 9. classes afgangsprøve (søjle 2) og samme grad af kriminalitet målt ved andelen med en fældende strafferetlig dom (søjle 3), som ikke-udsatte, mens søjle 4 viser en samlet beregning for det faglige standpunkt og graden af kriminalitet. I standardberegningen fastholdes den andel, der er i gang med eller har gennemført en ungdomsuddannelse, blandt udsatte børn og unge inden for hver undergruppe. Der er således tale om en beregning, der bygger på stiliserede antagelser (og ikke en analyse, der kortlægger en kausal sammenhæng).

Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.